

Historien om en brandstodskassa i Karlskrona

I VARVSMUSEET förvaras bland andra relikier en kassakista, nu utställd i museets kontorsinteriör från 1700-talet. Kistan har tillhört "Carls-Crona Brand- och Försäkrings Cassa", som startades den 16 september 1760, alltså för snart 200 år sedan. Den har hamnat på Varvsmuseet därför att den ursprungligen varit placerad inom varvsmurarna. De personer, som startade kassan, hade sitt dagliga arbete förlagt inom varvets område.

Kistan är av ek med kraftiga järnbeslag och försedd med fyra lås, därav tre stabila handsmidda hänglås. I botten har den även tre franska skruvar, som fasthåller kistan vid golvtilljorna, allt för att tjuvar ej skulle åtkomma dess innehåll.

Kassans reglemente från ovannämnda datum omfattar 29 punkter, alla nog så upplysande. Det skulle dock föra för långt att här redogöra för varje paragraf, men några skall citeras. Bland undertecknarna av det första reglementet återfinner man flera kända Karlskronanamn: Jac. Tornqvist (tygmästare), Hans And. Holdtz, Nils Fischerström, Carl Haksson, Joh. Peter Hielm (archeliskrivare), N. M. Nordsteen, Jac. Petersson samt G. Lychou. Punkt 1 säger: "Alla Husägare, Förmyndare, och the, som äga Pant-rättighet, och intecknad fordran uti hus, tillåtes i thetta Contoir försäkra sådane wånings hus, som inom Carlscronas Staqvett belägne äro, The ware sig af Sten-Korswärcke eller Träbygge, jämwäl Pack bodar och annan åbyggnad af hwad värde och beskaffenhet the wara måge". Av 5:e paragrafen framgår, att för stenhus var försäkringsavgiften 1/4 % av den försäk-

rade egendomens värde och för korsvirkes- och trähus 1/2 %. Denna procentsats skulle erläggas under 10 år, därefter betalades endast 1/8 % årligen. I punkt 7 stadgas om anmälan av eldsvåda till kassan. "Enär någon olyckelig wåd-eld timat, bör ägaren, så snart elden är dämpad, gifwa Directionen sådant tilkänna, på thet Directeurerne genast måge kunna förfoga sig dit at besicktiga och noga wärdera skadan; emellertid bör wackt hållas, at ej något blifwer förskingrat eller bortfört, til thes med Contoiret behörigen blifwit afgjort, och summan, enligt 19 puncten, til hus ägaren utbetald".

Innehållet i 16:e paragrafen skulle, som vi senare skall se, förorsaka kassans bankrutt. Det heter här: "Alla the i thetta Contoir inflytande penningar komma af Directeurerne att utlånas på försäkrade Ägendomar, eller Guld och Silfwerpant, emot 6 pro Cents Ränta: Men hwad fastigheten angår, ej til högre summa, än som swarar emot Trefierdedelar af dess försäkrade summa". I försäkringsbrevet heter det bl. a.: "Alltså försäkras här med på det kraftigaste, at i fall någon olyckelig händelse (den GUD nådeligen afwände) skulle sig detta år tildraga, har N. N. eller thess ombud, genast af försäkrings Contoiret utan ringaste motsäijelse at utbekomma Tijo pro Cent af wäderings summan emot behörigt qvitto". Först efter tio års försäkring kunde man utfå hela försäkringssumman.

En annan paragraf, nr 25, stadgar om hårda villkor för dem som ej lät försäkra sina hus. "Skulle under upkommande eldsvåda pröfwat nödigt, at til eldens dämpande låta spränga eller ne-

derrifwa et eller flere hus eller någon åbyggnad, så skola sådana hus och åbyggnader, om the äro försäkrade, anses såsom woro the af elden skadade eller förbrände och niuta med the afbrände enahanda rättigheter, men är ther i bland något oförsäkrat hus, stån- de ägaren sin egen fara”.

Brandväsendet var vid denna tid svagt organiserat, ja så gott som obefintligt. Man litade nästan helt till de enskilda husägarna. Av reglementet framgår, att kassan till dem som vid eldsvåda snabbast kunde leverera vatten utbetalade premier. Kassans bokföring under de närmaste åren visar flera exempel härpå. Sålunda upptogs under år 1768 under extra utgifter ersättning med 33 Daler och 10 $\frac{2}{3}$ öre Silvermynt till bl. a. ”Kopparslagaren och Brandmästaren Kiöhler för bewist wäl- förhållande wid Eldswådan uti denna Stadens Tyska Kyrcka då åskan slog ned”, till ”Drängen And. Persson som warit den första med ett Wattn Lass” 6 Daler Silvermynt och samma belopp till ”Drängen Nils Olsson som warit den första med ett Lass Watn wid Eldswådan i Sjö-Militiae Contoirtet”. År 1775 utbetalades till ”Volontairene Jöns Åberg, Johan Nyman och Jonas Beckström, som warit de aldräförsta wid Eldswådan i Thore Holms hus af swår Skorstens-Eld”, 6 Daler Silvermynt vardera. Lika mycket fick ”Herr Borgmästaren Jönssons Dräng, som warit den första med Watn vid Eldswådan uti Herr Tull-Förwaltaren Lindbergs hus, enligt Directionens beslut af

KASSAKISTAN är av stabil konstruktion och utförd av ek samt kraftigt järnbeslagen. Pengarna skulle ligga säkert bakom fyra lås.

den 6 Martii 1776”. För 1777 redovisas bl. a. utbetalning med 6 Daler till ”Timmermannen Klosterberg enligt Directionens Resolution af d. 22 Dec:r för det han wid Eldswådan på Björkholmen då han först blef warse Elden wäckte de husägande och först bar wattn til Eldens släckande”, 4 Daler erhöi även ”Kyrckoväckta ren wid Tyska Församlingen för det han wid samma Eldswåda warit den första, som givit teken med Klockorne”.

Att man var mycket optimistisk om kassans framtid visar 27:e paragrafen. Man tänkte sig kunna återbetala de för försäkringen erlagda premierna. ”Skulle den högste Guden i flera år och tider förskona Staden för stora Eld-Skador, så at wärcket kan komma til den styrcka, at utom förenämbde behof, kunna giöra utdelning til them som försäkrat sine ägendor, så komma the husägare som

(Forts. på sidan 18.)

HISTORIEN OM EN...

(Forts. från sidan 15.)

första året försäkrat sine hus och i så måtto til inrättningen bidragit, at niuta af slik fond proportionaliter åter betalning för theas angifne Capitaler marck om marck, ock så vidare år efter annat, alt som the i tid låtit sine hus försäkra, så at the första i början och the senare efter handen, sådant må til godo kommo; dock så at sielfwa Capitalet, hwarpå Contoires styrcka är grundad, altid är och blifwer orubbat samt i Ewärdeliga tider kommer at anses såsom husägarenas gemensamma ägendom".

Kassan stadsfästes i en kunglig resolution, given i Stockholm i Råd Cammarren den 8 april 1761. Detta år försäkrade följande karlskronabor sina hus i kassan: Tullnären Herr Per- och Constapel E. P. Gahm, Commendeur Capit. och Riddaren Herr C. Friedrich Feiff, Skräddaren M:st Carl Sarnau, Guldsme-

den M:st J. D. Schvart, Post Directeuren Herr Eilert, Troilius, Ammiralitets Capitain Lieutenanten Herr Peter Holm, Juveleren Mäster Ab. Halck, Artilleire Bösse-Smeden Mäster David Rundquist, Klensmeden Mäster Olof Menlös, Cammereraren wid Brand- och Försäkrings Contoiret Herr Johan Peter Hielm, Handelsman Herr Pet. Herlin, Wärf-Slitage Skrifvaren Herr H. H. Alping, Landt Räntmästaren Herr Nils Bergman, Öfver-Inspectoren Herr Axel Liedbeck, Ammiralitets Underbyggmästaren Herr G. F. Waldau, Qvartermannen L. Andersson, Ammiralitets Skepparen Friedrich Smidt, Lieutenanten Herr Johan Andreas Tranefelt samt Handelsmannen Herr Bened. Brödersson.

Då kassan verkat i staden i 30 år, kom dråpslaget den 17 juni 1790, då vid 4-tiden utbröt en eldsvåda, som skulle rasa i nära 3 dygn och ödelägga så gott som hela staden. Föga hjälpte det då, att brandsalutkanonerna dånade på Stora Torg eller att kyrkklockorna klämtade i ett. Elden hade i hård sydvästlig storm utbrutit nere vid nuvarande 17 port. Flottans och varvets folk, som man i sin stora optimism li-

REGLÉMENTE.

Som förtjer at i adfttagas wid Brand- och Försäkrings Cassans inrättande i Carls-Crona, Daterat den 16 Septemb. 1760.

Nåa Husägare, Förmundare, och the, som äga Pant-rättighet, och intectnad fordran uti hus, tillåtes i thetta Contoir försäkra sådane wärdings hus, som innom Carls-Cronas Staqvert belägne äro, The ware sig at Sten-Rorswärdet eller Tråbygd, jhmwål Paet bodar och annan äbygnad af hwad wärde och beläffenhet the wara måge.

The Husägare, som wilja låta försäkra sina hus, stola til Contoiret upgirwa en noga förteckning på beläffenheten om altshammans, eller om någon del är bygt af Sten-Rorswärdet eller Trå, hwilket alt utförligen beskrifwes, samt om the theunder befintelige Riållare äro hwälfde eller med Dieltar belagde, jhm om om Taket är af Järn-Bläck, Tegel, Bräder eller Torf, alt med utförligt wärde på hwat och en byggnad jhrifit.

Til försäkring för timande Eldswärdet antages icke in-nemwärdet, eller eljest wäggfäste meubler, målningar, por-cellaner eller Speglar.

I kassans reglemente förekom inte mindre än 29 olika punkter som reglerade kassans verksamhet. Många framstående innevånare skyndade sig att försäkra sina hus.

tat till, befann sig till ett antal av ca 6 000 ombord på flottan i krig i Finska viken. På Karlskrona redd låg dock fregatten Svarta Örhn, vars besättning särskilt utmärkte sig vid den eldsläckning, som trots allt satts i gång. Men när elden gjort sitt, hade 396 gårdar på Trossö jämnats med marken och 17 officiella byggnader brunnit ned, däribland Rådhuset och kyrkorna på torget. 3 161 stadsbor blev husvilla. Förlusten uppskattades i kontanter till 776 000 Rdr., en med den tidens penningvärde fantastisk summa. Men vad fick de som brandförsäkrat sina hus till en summa av ca 200 000 Rdr? Kassakistan, som förvarats på varvet blev räddad, men den var tom. De riksdaler, som nu skulle betalats ut, hade enligt reglementet utlånats mot säkerhet i de hus, som samtliga brann ned! Det var ett hårt slag för alla karlskronabor, som nu blev helt blottställda och utfattiga.

YNGVE JOHANSSON